

Bożena Górna

Profesor Kazimierz Orzechowski

– założyciel wydziałowej biblioteki prawniczej

O połączeniu na Wydziale Prawa księgozbiorów 12 bibliotek katedralnych⁹⁹⁰ dyskutowano już od 1947 r., ale brakowało konkretnych działań. W dostępnych materiałach z tamtego okresu można zaobserwować dwa poglądy na temat wydziałowej ksiąźnicy. Część pracowników naukowych pragnęła powstania złączonej i dobrze zorganizowanej oraz dostępnej dla wszystkich zainteresowanych, nie tylko uczonych, biblioteki⁹⁹¹. Inni chcieli mieć zawsze księgozbiór z własnej dziedziny „na wyciągnięcie ręki” – w swoich pokojach biurowych, obawiając się utrudnień w dostępie do scalonych zbiorów. Przy takich rozbieżnościach trudno było podjąć działania, aby urzeczywistnić określone projekty⁹⁹².

W grudniu 1960 r. obowiązki dziekana powierzono doc. dr. Kazimierzowi Orzechowskiemu⁹⁹³, który już na pierwszej Radzie Wydziału 13 stycznia 1961 r. postawił wniosek w sprawie utworzenia centralnej biblioteki Wydziału. Dziekan zwięźle i z głęboką znajomością

⁹⁹⁰ Były to Katedry: Prawa Cywilnego, Postępowania Cywilnego, Prawa Karnego i Postępowania Karnego, Historii Państwa i Prawa Polskiego, Powszechnej Historii Państwa i Prawa, Prawa Rzymskiego, Prawa Administracyjnego, Prawa Międzynarodowego Publicznego, Teorii Państwa i Prawa, Prawa Finansowego, Prawa Państwowego i Ekonomii Politycznej. Biblioteki katedralne na Wydziale powstały w znacznej części w 1945 r., tylko w Katedrze Ekonomii Politycznej w 1946 r. Zob. A. Łuczyńska, H. Wiącek, *Informator o bibliotekach w PRL*, Warszawa 1961, s. 456–457.

⁹⁹¹ Prof. Wincenty Styś od 1947 r. dążył do utworzenia centralnej biblioteki prawniczej. Pragnął w ten sposób „zlikwidować folwarki w katedrach, jak nazywał on partykularne księgozbiory”. Por. S. Hubert, *Wydział Prawa i Administracji*, [w:] W. Floryan (red.), *Uniwersytet Wrocławski w latach 1945–1970. Księga Jubileuszowa*, Wrocław 1970, s. 111.

⁹⁹² Więcej na ten temat: B. Górna, *Z kart historii. Sprawa zbiorów bibliotecznych w pracach Rady Wydziału w latach 1946–1961*, [w:] *Biblioteka Wydziału Prawa Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego 1961–2005. Historia. Organizacja. Działalność*, Wrocław 2005, s. 23–31.

⁹⁹³ Na temat szczegółów tego powołania w nietypowym okresie zob.: P. Jurek, *Prof. Kazimierz Orzechowski dziekanem Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego im. Bolesława Bieruta*, [w:] *Prawo CCCLL, Acta Universitatis Wratislaviensis No 3015*, Wrocław 2007, s. 103–105.

problematyki bibliotecznej zreferował potrzebę powstania księżnicy wydziałowej, którą połączył z remontem budynku. Argumenty za powstaniem wspólnej prawniczej biblioteki, które podał, były logiczne i sensowne. Wskazał, że na Wydziale każda z katedr posiada własną odrębną bibliotekę, skutkiem czego 15 pomieszczeń jest zajętych wyłącznie na przechowywanie księgozbiorów, w tym dwie sale, które można by wykorzystać jako sale ćwiczeniowe. „Uwolnienie tych wszystkich pokoi rozwiązałoby trudną sytuację lokalową i dałoby również możliwości rozwojowe na przyszłość”. Dziekan znalazł też rozwiązanie problemu pomieszczenia dla książek ze wszystkich katedr: „Magazyny biblioteki można umieścić w piwnicach budynku w skrzydle pod dziekanatem (powierzchnia 210 m² i wysokość 2,15 m)”. W celu przystosowania tego pomieszczenia do przechowywania książek należało zamontować odpowiednie oświetlenie: „Zastosowanie lamp jarzeniowych pozwoliłoby poważnie zmniejszyć ilość koniecznych w magazynie punktów świetlnych”. Po trzecie wreszcie należało odgrodzić magazyn główny od pozostałych pomieszczeń piwnicznych: „Najlepsze byłyby drzwi żelazne”. Nie były to tylko pobożne życzenia dziekana, ponieważ zasięgnął porady fachowca z Biblioteki Uniwersyteckiej, który stwierdził pełną przydatność tego pomieszczenia na magazyn główny centralnej biblioteki Wydziału. Niestety, późniejsze lata pokazały, że nie był to najszcześniejszy wybór.

Doc. Orzechowski zdawał sobie sprawę, że „zorganizowanie na Wydziale centralnej biblioteki wymaga również przygotowania lokali na opracowanie i ewidencjonowanie księgozbioru i na czytelnię”. Celom tym miały służyć pokoje oraz sala ćwiczeniowa, położone na parterze bezpośrednio nad pomieszczeniem, przewidzianym na główny magazyn biblioteki. Należało również wybudować schody, aby połączyć te pomieszczenia z magazynem. „Ze względów budowlanych i szczupłości miejsca w salach przeznaczonych na opracowanie” proponował wykonanie schodów „kręconych” (gotyckich), których zamontowanie wymagałoby jedynie wybicia okrągłego otworu w podłodze, o średnicy ok. 1 m. „W ten sposób zbrojenie stropu tylko nieznacznie zostałoby naruszone”. Dziekan pomyślał również o windzie, której rolę odgrywałby prosty drewniany kołowrót, zainstalowany w tym samym otworze. Zadał również o zapewnienie ciszy w czytelnii, ponieważ jego projekt przewidywał sporządzenie „drzwi z twardego drzewa, oszklonych i wstawienie ich w korytarzu odnośnego skrzydła parteru”.

W ożywionej dyskusji uczestniczyli: prof. Franciszek Longchamps, prof. Kazimierz Kocot, prof. Tadeusz Bigo, dr Janina Dąbrowa, prof. Józef Fiema i prodziekan Władysław Zamkowski; podniesiono wówczas konieczność pozostawienia w Katedrach najniezbędniejszych podręczników i tekstów. Dziekan Orzechowski wyjaśnił, że tego rodzaju rozwiązanie uwzględniono przy projektowaniu centralnej biblioteki.

W zakończeniu swego wystąpienia dziekan prosił „o upoważnienie [go – B.G.] do podejmowania w imieniu Rady wszelkich kroków wiążących się z remontem gmachu i utworzeniem Centralnej Biblioteki. Wniosek uchwalono jedomyślnie”⁹⁹⁴. Niewątpliwie do takiej zgody przyczyniła się pośrednio Budżetowa Komisja Senacka, która od 1958 r. próbowała uznać kierowników katedr odpowiedzialnymi za braki w księgozbiorach katedralnych⁹⁹⁵.

Dziekan Orzechowski proponował również powołanie wydziałowej komisji bibliotecznej, która „zarządzałaby (...) Centralną Biblioteką (...) jako równorzędna jednostka organizacyjna Wydziału. Sporządziłaby ona również regulamin Centralnej Biblioteki, określając w nim sposób zakupu książek i jego kontrolę oraz limitowanie środków finansowych na poszczególne dyscypliny i katedry”⁹⁹⁶. Dziekan od razu zaproponował skład komisji: „prof. dr Longchamps, jako przewodniczący, oraz członkowie doc. dr Kocot, dr Dąbrowa oraz każdorazowy przedstawiciel Wydziału [do] Komisji Importu Biblioteki Uniwersyteckiej”; w pierwszym okresie był nim doc. Włodzimierz Gutekunst. Rada Wydziału jedomyślnie uchwaliła ten wniosek⁹⁹⁷.

⁹⁹⁴ Protokół z posiedzenia RW odbytego 13 I 1961 r., s. 53, pkt 10; Sprawa utworzenia centralnej biblioteki Wydziału, *ibidem*, s. 59. Por. B. Górna, *Historia Biblioteki Wydziału Prawa w latach 1961–2002*, [w:] *Biblioteka Wydziału Prawa...*, s. 35–42.

⁹⁹⁵ Oburzeni profesorowie twierdzili, „że należy sprawdzić normy zaniku książek, a nie ściągać automatycznie z kierowników katedr należności za braki”. Por. B. Górna, *Z kart historii ...*, s. 31.

⁹⁹⁶ Protokół z posiedzenia RW odbytego 13 I 1961 r., s. 59. Ważnym czynnikiem połączenia bibliotek, o którym niewiele się wspominało, były również względy ekonomiczne. Istnienie dwunastu księgozbiorów w katedrach było zdecydowanie bardziej kosztowne, niż utrzymanie jednej centralnej biblioteki, zwłaszcza że obowiązkowe było gromadzenie w każdej bibliotece dzieł klasyków marksizmu, encyklopedii i podstawowych czasopism prawniczych.

⁹⁹⁷ Protokół z posiedzenia RW odbytego 13 I 1961 r., s. 59.

Dla organizacji każdej biblioteki niezwykle ważne było ustawienie zbiorów w magazynach. Projekt Kazimierza Orzechowskiego zakładał rozmieszczenie księgozbioru według numerów inwentarzowych (*numerus currens*) służącego jednocześnie jako oznaczenie jego miejsca w magazynie. Przy tym systemie wykluczony był bezpośredni dostęp czytelników do magazynu, a realizacją zamówionych dzieł zajmował się magazynier biblioteczny. Ten system został wcześniej zastosowany m.in. w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Do jego zalet można zaliczyć możliwość całkowitego scalenia księgozbioru i przeniesienia odpowiedzialności za jego udostępnianie i zabezpieczenie na wydziałową bibliotekę. Wymagało to sporządzenia jednolitych inwentarzy dla celów kontrolnych i statystycznych⁹⁹⁸. Scalony księgozbiór wymagał zaopatrzenia dzieł w jednolite i ciągle sygnatury składające się z numeru inwentarzowego i cyfrowego oznaczenia formatu. Przyjęcie układu według numerów inwentarzowych dawało możliwość szybkiego wykonania tej pracy. Takie ustawienie księgozbioru wykluczało pomyłki występujące przy układzie działowym, gdzie w każdym z działów następowała powtarzalność tych samych liczb w sygnaturach⁹⁹⁹.

Stosowanie takiego układu, jak pokazała praktyka, ułatwiało również włączanie na półki zwracanych książek. W znacznej mierze także upraszczało przeprowadzanie w przyszłości kontroli zbiorów. Z powodu niewielkiej ilości etatowych pracowników w tym okresie taki system pozwalał znacznie skrócić czas potrzebny na wykonanie wymienionych czynności. Wprowadzony układ pozwalał ponadto maksymalnie wykorzystać przestrzeń magazynową, co w późniejszym okresie było nie bez znaczenia, gdyż Bibliotece Wydziału Prawa brakowało odpowiednich pomieszczeń do przechowywania swych zbiorów¹⁰⁰⁰.

We wrześniu 1961 r. dziekan poinformował Radę Wydziału, że „remont gmachu (...) ma się ku końcowi. (...) Najwięcej pracy będzie wymagało jeszcze przygotowanie lokalu centralnej biblioteki”⁷⁹¹⁰⁰¹. Wezwał Komisję Biblioteczną „do opracowania metody scalania bibliotek zakładowych w bibliotekę centralną oraz do ustalenia sposobu

⁹⁹⁸ Inwentarze księgozbiorów poszczególnych katedr nie odpowiadały w pełni obowiązującym w tej kwestii przepisom ewidencji wpływów.

⁹⁹⁹ Zob. J. Mroczko-Sidorowicz, *Opracowanie zbiorów*, [w:] *Biblioteka Wydziału Prawa...*, s. 130–131.

¹⁰⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰⁰¹ Protokół z posiedzenia RW z dnia 8 IX 1961 r., s. 199.

przekazania odpowiedzialności majątkowej przez kierowników poszczególnych katedr kierownictwu Biblioteki¹⁰⁰². Wskazał, że wymiernym rezultatem połączenia księgozbiorów katedralnych było uzyskanie dla Wydziału dwóch dużych sal ćwiczeniowych. Na pytanie o obsadę tworzonej Biblioteki doc. Orzechowski stwierdził, że Wydział rozporządza trzema pracownikami bibliotecznymi, którzy zatrudnieni byli w katedrach. Dodał, że podjął odpowiednie działania w celu uzyskania „czterech kolejnych etatów”¹⁰⁰³.

Na grudniowej Radzie Wydziału w 1961 r. dziekan Orzechowski poinformował, że „rozpoczęto już gromadzenie księgozbiorów w głównym magazynie Biblioteki Wydziału Prawa. Przeniesiono już księgozbiór Katedry Prawa Finansowego (4 tys. tomów) oraz Katedry Prawa Cywilnego (12 tys.)”. Dziekan prosił kierownika Katedry Prawa Finansowego „o ostateczne uporządkowanie i opróżnienie sali po bibliotece [katedralnej], aby można było uruchomić w niej zajęcia”¹⁰⁰⁴.

Na Radzie Wydziału z dnia 5 stycznia 1962 r. doc. Kazimierz Orzechowski stwierdził, że organizowana od kilku miesięcy Biblioteka Wydziału Prawa nie posiada jeszcze prawnych podstaw swojego istnienia. „Tak samo nie została uregulowana sprawa jej władz i ich stosunku do władz Wydziału, Uczelni i do dyrektora Biblioteki Głównej Uniwersytetu”. Przedstawił zebranym projekt regulujący te kwestie. Mianowicie: biblioteka stanowi jednostkę organizacyjną wchodzącą w skład Wydziału Prawa, którą zarządza kierownik służbowo podporządkowany dziekanowi. Kierownik Biblioteki wchodzi w skład Rady Wydziału z głosem doradczym. Nadzór merytoryczny nad biblioteką sprawuje dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej przez podległy mu Dział Bibliotek Zakładowych. Prace w bibliotece są prowadzone przez jej pracowników etatowych w ramach ich zajęć służbowych oraz – szczególnie w okresie jej scalania – na zasadzie prac zleconych. Biblioteka prowadzi czytelnię i wypożyczalnię dla pracowników i studentów Wydziału Prawa. Zaliczenie semestru przez studenta jest możliwe tylko po zwrocie wszystkich wypożyczonych książek. Każda

¹⁰⁰² *Ibidem*, s. 200.

¹⁰⁰³ Rektor prof. Świda poinformował Radę Wydziału, „że wniosek o te etaty biblioteczne dla Wydziału Prawa został objęty ogólnym zapotrzebowaniem na etaty, które Uczelnia przesała do władz centralnych” – *ibidem*.

¹⁰⁰⁴ Protokół RW z dnia 8 XII 1961 r. s. 267, pkt g. Prof. L. Adam zapowiedział wyjaśnienie tej sprawy w bezpośrednim kontakcie z dziekanem

katedra może zatrzymać na swój użytek dowolną liczbę dzieł. Są one traktowane jako wypożyczone z Biblioteki na czas nieograniczony. Przekazanie poszczególnych księgozbiorów do Biblioteki Wydziału odbywa się protokolarnie; odpowiedzialność majątkowa za księgozbiory przechodzi na kierownika biblioteki. Organem opiniującym i nadzorczym jest Wydziałowa Komisja Biblioteczna. Wybiera się ją spośród członków Rady Wydziału na kadencję dziekana. Fundusze na zakup literatury fachowej przyznaje się kierownikowi biblioteki, który zarządza nimi pod nadzorem dziekana i Wydziałowej Komisji Bibliotecznej. Rada Wydziału Prawa ustala orientacyjny klucz przeznaczenia posiadanych kredytów na konserwację księgozbioru oraz na zakup książek z dziedziny prawa pozytywnego, przedmiotów teoretycznych oraz przedmiotów historycznych. Zakupu książek dokonuje się na podstawie zapotrzebowania poszczególnych katedr, składanych periodycznie na przesyłanym kurendą egzemplarzu „Zapowiedzi Wydawniczych” oraz „Przewodnika Bibliograficznego”. Pracownicy naukowcy Wydziału Prawa mogą również indywidualnie wybierać książki do zakupu. W razie wątpliwości o celowości i konieczności zakupu decyduje Wydziałowa Komisja Biblioteczna. Kierownik biblioteki corocznie przedkłada dziekanowi Wydziału sprawozdanie z jej działalności. Szczegółową organizację i zakres działania biblioteki ma określać regulamin, uchwalony przez Radę Wydziału, a zatwierdzony przez rektora po zaopiniowaniu regulaminu przez Senat¹⁰⁰⁵.

W dyskusji nad tym projektem stwierdzono przede wszystkim, że w tekście uległy przemieszeniu postanowienia dotyczące utworzenia biblioteki z typowymi postanowieniami regulaminowymi¹⁰⁰⁶. W tej sytuacji poddano pod głosowanie jedynie ogólne sformułowania. W pozostałych kwestiach Rada Wydziału jednomyślnie upoważniła doc. Orzechowskiego jako dziekana do działania i podejmowania wszystkich koniecznych decyzji.

W celu prawidłowego funkcjonowania wydziałowej biblioteki należało zatrudnić wykwalifikowanych bibliotekarzy. Do jej prowadzenia oraz obsługi nie wystarczali już asystenci i adiunkci. Jak już wspomniano, w końcu 1961 r. rozpoczęto scalanie księgozbiorów,

¹⁰⁰⁵ Archiwum UWr, W-III/0001 1960–1962, s. 306–308.

¹⁰⁰⁶ Protokół RW z 5 I 1962 r. (pkt 10), Archiwum UWr, W-III/0001 1960–1962, s. 299–300. Wydaje się, że intencją autora projektu było zabezpieczenie istnienia i funkcjonowania nowej Biblioteki.

zaangażowano bibliotekarzy do obsługi czytelników. W pismach z tego okresu przyjęto, że Biblioteka rozpoczęła działalność w grudniu tego roku¹⁰⁰⁷. Od 1 marca 1962 r. obowiązki kierownika Biblioteki Wydziału Prawa powierzono mgr Ewie Woronczak¹⁰⁰⁸. Kilka miesięcy później podlegało jej już sześciu bibliotekarzy. Pracownicy wspominają ten okres jako bardzo wyczerpujący. Praca była przede wszystkim fizyczna, ciężka i żmudna, w kurzu i brudzie. Czytelnia na 48 miejsc została utworzona z dwóch pokojów (obecnie znajduje się tam dziekanat Studiów Stacjonarnych Prawa). Piwnice przebudowywano i adaptowano na magazyny. W tym pionierskim okresie książki znoszono z całego budynku Wydziału do bibliotecznych pokoi służbowych oraz do piwnic, gdzie kładziono je bezpośrednio na betonową podłogę.

Uroczyste otwarcie Biblioteki Wydziałowej z udziałem rektora, prorektorów i innych zaproszonych gości odbyło się 2 maja 1962 r. Rektor Świda przypomniał inicjatywę zmarłego prof. Wincentego Stysia w celu „utworzenia centralnej biblioteki i konstatuje, iż projekt ten mógł być zorganizowany tylko przy dużym wkładzie sił i energii kierownictwa Wydziału”. Dziekan Orzechowski podał szereg szczegółów dotyczących organizowania Biblioteki Wydziału i złożył gorące podziękowania wszystkim, którzy przyczynili się do tego dzieła. Wskazał na „pomoc i zasługi kierowników katedr i ich personelu”, opisał „pełną poświęcenia pracę robotników zatrudnionych przy remoncie gmachu Wydziału”,

¹⁰⁰⁷ Ważne informacje na temat powstania Biblioteki zawiera fragment „Protokołu kontroli i rewizji finansowej przeprowadzonej przez Jana Lisa, st. inspektora kontroli finansowej na podstawie delegacji Inspektoratu Kontrolno-Rewizyjnego przy Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej we Wrocławiu z 19 VII 1962 r.”, nr K.127/Z I/62: „Decyzją Rady Wydziału Prawa z dnia 13 stycznia 1961 r. a za zgodą Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego w Warszawie, dnia 1 października 1961 r. została utworzona przy Uniwersytecie Wrocławskim Wydziale Prawa we Wrocławiu – Centralna Biblioteka Wydziału. Powstanie jej podyktowane było między innymi koniecznością wygospodarowania dodatkowych sal wykładowych (4) dla Wydziału Prawa, jak również względami dydaktyczno-naukowymi, tj. przyjęcia z pomocą młodzieży studiującej i profesorom (wykładowcom) w zakresie udostępniania wszystkich pomocy naukowych z zakresu prawa (książek, rozpraw, czasopism) w pomieszczeniu specjalnym (...)”. Niewiele zachowało się dokumentów z początkowego okresu funkcjonowania scalonej Biblioteki.

¹⁰⁰⁸ Teczka osobowa mgr Ewy Woronczak, adiunkta bibl. Dz. Kadr RK 120/988, Archiwum UW.

stwierdził ogromny wysiłek włożony w organizację Biblioteki przez jej kierowniczkę i bibliotekarzy. Na zakończenie przemówienie ofiarował mgr Ewie Woronczak kwiaty w imieniu Wydziału¹⁰⁰⁹.

Z drugiej połowy 1962 r. zachował się dokument podpisany przez Ewę Woronczak i doc. Kazimierza Orzechowskiego. Pismo to sporządzono w związku z przygotowaniem preliminarza budżetowego na rok 1963. Dotyczyło m.in. zaplanowania dla Biblioteki sześciu nowych etatów: dwóch magazynierów oraz czterech bibliotekarzy. Wniosek był uzasadniony następująco: „Niedawno uruchomiona Biblioteka Wydziału liczy około 120.000 vol.¹⁰¹⁰ wymagających nowego opracowania, a mianowicie: 1) scalenia katalogów poszczególnych katedr, 2) ujednoczenia systemu sygnatur, czyli założenia nowego inwentarza (stare inwentarze katedr, przy dużych brakach w księgozbiorze, nie odzwierciedlają istotnego stanu rzeczy, to samo zresztą dotyczy i katalogów), 3) opracowania katalogu rzeczowego – działowego, 4) skompletowania czasopism starych i nowych, porozdzielanych dotychczas po różnych katedrach, w obrębie jednego tytułu oraz opracowania katalogu czasopism, którego dotychczas w ogóle nie było, 5) wyeliminowania druków zbędnych, 6) wyeliminowania z druków zwartych i ciągłych – dubletów, przez co uzyska się w magazynach dodatkową powierzchnię użytkową, 7) zrobienia chociażby prowizorycz-

¹⁰⁰⁹ Protokół nadzwyczajnego posiedzenia RW z 2 V 1962 r. poświęconego otwarciu Biblioteki Wydziałowej, s. 378–379.

¹⁰¹⁰ Zob. A. Łuczyńska, H. Wiącek, *op. cit.*, s. 456–457. Księgozbiory bibliotek przy katedrach Wydziału liczyły przeciętnie od 2,2 do 11,7 tys. woluminów. Informator zamieszczał również informacje o wielkości księgozbioru i ilości tytułów czasopism. Według tych danych biblioteki katedr posiadały ok. 64 tys. woluminów druków zwartych i ok. 6,3 tys. woluminów czasopism. Dane te nie odpowiadały prawdziwej wielkości zbiorów, ponieważ zdaniem J. Ożoga, powołanego do oceny stanu ksiąg inwentarzowych w 1964 r., w bibliotekach katedralnych „bardzo często błędnie określano jednostkę inwentarzową. Tak więc pod jednym numerem inwentarza wpisywano egzemplarze wielokrotne. Zbiory te nie były w większości fachowo opracowane. Spowodowało to konieczność ponownego opracowania, a następnie scalenia zbiorów oraz katalogów według ujednoczonych przepisów przyjętych przez Bibliotekę Wydziału” – J. Ożóg, *Biblioteka Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Stan opracowania zbiorów i problemy z nim związane*, s. 1, maszynopis w zbiorach Biblioteki. Szerzej ten temat opisuje M. Łuczak, *Gromadzenie zbiorów*, [w:] *Biblioteka Wydziału Prawa...*, s. 111.

nego katalogu dubletów, w celu zorganizowania stałej wymiany z innymi bibliotekami”¹⁰¹¹. Doc. Orzechowski i kierowniczka Biblioteki Ewa Woronczak podali również, że dla dobrego funkcjonowania Biblioteki należy przedłużyć godziny otwarcia czytelnicy od 8 do 21 (dotychczas była czynna w godzinach 9–18), wprowadzić do wypożyczalni codzienne dyżury w godzinach 8–15 (dotychczas książki wypożyczano tylko 2 dni w tygodniu w godz. 9–14) i uruchomić, chociażby w małym zakresie, wypożyczalnię międzybiblioteczną, ponieważ zgłaszali się z tym zainteresowani czytelnicy. Biblioteka zatrudniała wówczas 7 pracowników, których obowiązki były znaczne i różnorodne¹⁰¹². Rozwiązania organizacyjne na Wydziale Prawa reprezentował model spotykany w bibliotekach bezoddziałowych, gdzie jeden pracownik wykonywał kilka funkcji¹⁰¹³. Duży zakres pracy spowodował konieczność prac zleconych, których podjęli się głównie bibliotekarze Biblioteki Uniwersyteckiej i Biblioteki Wydziału Prawa¹⁰¹⁴.

W początkowych latach istnienia Biblioteki często zmieniali się jej kierownicy. Niewątpliwie spowodowane to było stresami związanymi z organizacją tak dużego przedsięwzięcia. Po rezygnacji mgr Ewy Woronczak nową kierowniczką została 1 października 1962 r. mgr Henryka Szczepańska¹⁰¹⁵, która po 14 miesiącach pracy odeszła do Biblioteki Uniwersyteckiej. Wydaje się, że powodem tego były różnice między kierownictwem biblioteki wydziałowej a niektórymi członkami władz Wydziału i Biblioteki Uniwersyteckiej, dotyczące funkcjonowania scentralizowanej biblioteki.

¹⁰¹¹ Dokument w archiwum Biblioteki. Pełny tekst dostępny jest w aneksie monografii *Biblioteka Wydziału Prawa...*, s. 215–218.

¹⁰¹² *Ibidem*. Znajduje się tutaj również wykaz pracowników wraz z ich zakresem obowiązków

¹⁰¹³ J. Baumgart, *Struktura organizacyjna bibliotek naukowych*, [w:] *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej. Studia poświęcone pamięci J. Grycza*, Wrocław 1961, s. 148.

¹⁰¹⁴ Więcej na ten temat: M. Łuczak, *op. cit.*, oraz J. Mroczo-Sidorowicz, *op. cit.* O dobrej organizacji tych prac zob. również: „Protokół kontroli i rewizji finansowej przeprowadzonej przez Jana Lisa...”, gdzie rozpisano bardzo dokładnie ilość wykonanej pracy na poszczególne osoby oraz wielkość poborów za wykonaną pracę. Komisja nie stwierdziła żadnych uchybień.

¹⁰¹⁵ Archiwum UW, RK 120: Teczka osobowa mgr Henryki Szczepańskiej, st. bibliotekarza.

Mimo rozpoczętych prac scalających biblioteki katedralne w formie zaproponowanej przez doc. Kazimierza Orzechowskiego, inną wizję wydziałowej księżnicy miał prof. Witold Świda. Przekazał on katedralny księgozbiór do centralnej Biblioteki, ale uważał, że powinien on stać w niezmienionym porządku, jak w katedrze¹⁰¹⁶. To stanowisko było niezgodne z pierwotną koncepcją. Już 16 XI 1962 r. nowy dziekan Władysław Zamkowski, uwzględniając propozycje Wydziałowej Komisji Bibliotecznej, której przewodniczącym był prof. W. Świda, prosił kierowniczkę Biblioteki m.in. o wstrzymanie opracowania książek, dla których istniały kartki katalogowe w oddanych przez katedry katalogach, o zawieszenie prac nad katalogiem rzeczowym¹⁰¹⁷. W marcu 1963 r. kierowniczka Biblioteki zwróciła się z prośbą „o przydzielenie (...) stażystów i asystentów w charakterze pracowników pomocniczych”. Tłumaczyła to chęcią utrzymania dotychczasowego tempa opracowywania nowych nabytków. Dziekan zlikwidował prace zlecone, również dyrekcja Biblioteka Uniwersytecka zamierzała zabrać pracownika, którego wcześniej oddelegowała do pracy na Wydziale Prawa¹⁰¹⁸.

Ważne dla spraw organizacyjnych Biblioteki było posiedzenie Rady Wydziału z 5 IV 1963 r. Przewodniczący Wydziałowej Komisji Bibliotecznej prof. W. Świda przedstawił Radzie tekst uchwały przygotowany na posiedzeniu Komisji Bibliotecznej 3 IV 1963 r. Przewidywał on możliwość zastąpienia dotychczas realizowanego systemu numeracji ciągłej przez system działowy, który polegałby na układaniu książek według ich treści, działami, przy czym każdy z działów posiadałby oddzielne sygnatury. Sugerowano podział pomieszczeń magazynowych na szereg części, w których zgrupowane byłyby dzieła z

¹⁰¹⁶ W dokumentacji posługiwano się nazwą „makieta działowego układu książek”. Por. Pismo z 29 stycznia 1963 r. dziekana Zamkowskiego do prof. Świdy (Przewodniczącego Komisji Bibliotecznej), w którym dziekan „nawiązując do uchwały narady zorganizowanej przez Egzekutywę OOP PZPR Wydziału Prawa w dniu 28 I 63”, wyraził zgodę na przeprowadzenie w Bibliotece Wydziału Prawa eksperymentu polegającego na sporządzeniu makiety działowego układu książek w magazynie Biblioteki”, Archiwum UW, sygn. W-VIII-63-12/62/63. Pracownicy Biblioteki bronili się przed takimi rozwiązaniami (zob. pismo mgr Szczepańskiej do Prof. Świdy z 1 II 1963 r., L.dz. 8-b-63 – dokumentacja Biblioteki).

¹⁰¹⁷ Pismo w Archiwum UW, sygn. W-VIII/63/b/62/63.

¹⁰¹⁸ Pismo z 18 III 1963 (L. 44-B-63) – dokumentacja Biblioteki.

poszczególnych dyscyplin prawa. O ustawieniu zbiorów w poszczególnych działach mieli decydować kierownicy katedr¹⁰¹⁹.

Pomysłodawcy projektu wykazywali jego zalety. Przede wszystkim przy takim ustawieniu każdy z pracowników miałby bezpośredni dostęp do księgozbioru. Taki podział pozwalał na szybkie odnalezienie wybranych pozycji dotyczących tego samego zagadnienia ze względu na tematyczne ustawienie dzieł w magazynie, znaczne przyspieszenie udostępnienia całego księgozbioru oraz zmniejszenie nakładów finansowych związanych z porządkowaniem księgozbioru. Układ ten nie wymagałby sporządzania nowego katalogu alfabetycznego oraz rzeczowego. Dla lepszego zrozumienia projektu sporządzono przykładową makietę działowego układu książek w magazynie, która była właściwie jedynie odtworzeniem układu księgozbioru Katedry Prawa Karnego i Katedry Prawa i Polityki Penitencjarnej¹⁰²⁰.

Po jej odczytaniu wywiązała się żywa dyskusja, która spowodowała szereg zmian w tekście zaproponowanym przez Komisję. Prorektor doc. Kazimierz Orzechowski w obszernym przemówieniu w sposób logiczny i niezwykle rzeczowy bronił swojej koncepcji organizacji Biblioteki¹⁰²¹. Mianowicie: po pierwsze, rezygnacja z katalogu rzeczowego wymagałaby bardzo precyzyjnego podziału księgozbioru. Rozmieszczenie księgozbioru musiałoby być analogiczne do układu kart w katalogu rzeczowym. Ustawienie takie było niemożliwe, ponieważ znaczna liczba dzieł wymagała sklasyfikowania pod różnymi hasłami. W przypadku dzieł zaliczanych do kilku dziedzin biblioteka musiałaby gromadzić je w kilku egzemplarzach, co też było często zadaniem niewykonalnym. Po drugie, wspomniana wyżej makietka również ukazywała, że szczegółowy podział nie zawsze był możliwy. Proponowa-

¹⁰¹⁹ Załącznik do protokołu Rady Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 5 kwietnia 1963 r., Archiwum UWr, sygn. W-III/0001, s. 53–54. Por. J. Mroczko-Sidorowicz, *op. cit.*, s. 130–132.

¹⁰²⁰ *Ibidem*, s. 130–131.

¹⁰²¹ Zob. załącznik do protokołu Rady Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 5 kwietnia 1963 r., Archiwum UWr, sygn. W-III/0001, s. 53–54. Jest to sześciostronicowy dokument wart dokładniejszego prześledzenia. Nie stracił do dzisiaj swojej wartości. Mógłby służyć wszystkim bibliotekom przy podejmowaniu decyzji, w jaki sposób należy magazynować księgozbiór. Zob. jego tekst w aneksie monografii *Biblioteka Wydziału Prawa...*, s. 222–227. Por. J. Mroczko-Sidorowicz, *Opracowanie zbiorów...*, s. 130–132.

ny układ czytelny okazał się tylko dla pracowników tych katedr. Odstąpienie od prowadzenia katalogu rzeczowego pozbawiałoby pracowników innych katedr i studentów informacji o całości księgozbioru. Zwłaszcza ci ostatni mogliby korzystać tylko z katalogów alfabetycznych. Po trzecie, w przypadku ustawienia według numeracji ciągłej włączaniem księgozbioru mogli zajmować się pracownicy Biblioteki. Natomiast o prawidłowy układ działowy musieliby dbać pracownicy naukowcy katedr, do których obowiązków należałoby systematyczne porządkowanie i układanie książek w działach, dla uniknięcia pomyłek we włączaniu zbiorów na półki. Prorektor Orzechowski również przekonywał, że utrzymanie systemu działowego jest nie mniej kosztowne niż prowadzenie układu formatowego. Niezależnie od wprowadzonego systemu konieczne byłoby założenie łącznego inwentarza głównego zgodnie z obowiązującymi normami. Istniałaby również potrzeba sporządzenia jednolitego katalogu alfabetycznego i rzeczowego¹⁰²².

W sprawie rozmieszczenia książek w magazynie i ich ujęcia w ewidencji Rada Wydziału stanęła na stanowisku, że stare książki inwentarzowe katedr zachowają nadal charakter ewidencji księgozbiorów. „Wszelkie dostrzeżone w nich omyłki lub niedokładności należy prostować zgodnie z przyjętymi zasadami dla tego rodzaju dokumentów”. Za najpilniejszą sprawę uważała uporządkowanie i skatalogowanie druków ciągłych, natomiast mniej istotne było formatowe ustawienie druków zwartych ze starych zinwentaryzowanych zbiorów katedr. Na wniosek kierowników katedr miano tworzyć w Bibliotece osobne działy¹⁰²³, przy czym kierownik danej katedry miał obowiązek współpracować z Biblioteką w sprawach związanych z prowadzeniem nowo powstałego działu. Rada Wydziału uważała, że pomieszczenia Biblioteki do udostępnienia zbiorów były niewystarczające i sprawą niezwykle pilną było zabezpieczenie dla Biblioteki odpowiednich pomieszczeń. Istniała możliwość rozwiązania tej trudności przez przeniesienie biur dziekanatów do innego lokalu¹⁰²⁴.

¹⁰²² *Ibidem*.

¹⁰²³ Prof. Świda przedstawił wówczas wniosek o utworzenie w Bibliotece działu obejmującego księgozbiory katedr kryminologicznych. Protokół RW z 5 IV 1963 r., Archiwum UW, sygn. W-III/0001, s. 49. Szerzej tę sprawę omawia J. Mroczko-Sidorowicz, *op. cit.*, s.130–132.

¹⁰²⁴ *Ibidem*, s. 49.

Rada Wydziału zajęła się również ustaleniem zakresu działalności Wydziałowej Komisji Bibliotecznej. Do jej obowiązków należało opiniowanie, inicjowanie zamierzeń i decyzji właściwych organów Uniwersytetu w sprawie Biblioteki Wydziału Prawa, pomoc w czynnościach kontrolnych lub nadzorczych tych organów w granicach wyraźnych upoważnień. Członków Komisji Bibliotecznej wybierała Rada Wydziału na okres kadencji każdego dziekana. Ona również decydowała o liczbie członków. W skład tej Komisji mógł wejść też przedstawiciel dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej z głosem doradczym¹⁰²⁵. Ponadto Rada Wydziału zwróciła się z prośbą do pracowników Katedry Prawa Cywilnego i Prawa Finansowego o wyjaśnienie zakresu prawnej odpowiedzialności za księgozbiory i sprzęt biblioteczny przy takim dwoistym systemie organizacyjnym Biblioteki¹⁰²⁶. Postanowiła również „wobec nieuregulowania stanu prawnego Biblioteki przy Wydziale Prawa” zgłosić do rektora UWr wniosek o przyspieszenie załatwienia przekształcenia bibliotek zakładowych przy poszczególnych katedrach w Bibliotekę Wydziału Prawa, zgodnie z zarządzeniem Ministra Szkolnictwa Wyższego z 18 III 1961 r. We wniosku skierowanym do rektora w sprawie utworzenia Biblioteki Wydziału Prawa Rada Wydziału proponowała takie zasady organizacji i funkcjonowania Biblioteki: po pierwsze Biblioteka stanowi jednostkę organizacyjną Wydziału, którą zarządza kierownik, podległy służbowo dziekanowi Wydziału. Kierownika Biblioteki powołuje rektor na wniosek dziekana, przedłożony po zasięgnięciu opinii Rady Wydziału Prawa oraz dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej. Kierownik Biblioteki bierze udział w posiedzeniach Rady Wydziału z głosem doradczym. Nadzór fachowy nad Biblioteką sprawuje dyrektor Biblioteki Głównej Uniwersytetu przez podległy mu Dział Bibliotek Zakładowych. Organem opiniującym i nadzorczym Biblioteki w zakresie uzupełniania księgo-zbioru jest Wydziałowa Komisja Biblioteczna, której członków wybiera Rada Wydziału na okres kadencji dziekana¹⁰²⁷.

Eksperyment, zaproponowany przez prof. W. Świdę, ostatecznie nie przyjął się w Bibliotece Wydziału Prawa. Na kilka lat wyłączono księgozbiór o tematyce karnistycznej. Inne katedry nie były za-

¹⁰²⁵ Więcej na ten temat zob.: B. Górna, *Wydziałowa Komisja Biblioteczna...*

¹⁰²⁶ Protokół RW z 5 IV 1963 r., s. 48.

¹⁰²⁷ Archiwum UWr, sygn. W-III/64 egz. nr 13. Rektor na podstawie Zarządzenia z 27 XI 1963 r. zatwierdził powstanie Biblioteki Wydziału Prawa.

interesowane takim rozwiązaniem. Poza tym zaawansowanie prac bibliotecznych według koncepcji doc. Orzechowskiego było już znaczne, tak iż nie opłacało się zmieniać ustawiania wszystkich książek według układu działowego, pomimo zgody wyrażonej przez Radę Wydziału i nacisków Komisji Bibliotecznej. Wyodrębnienie jednej części księgozbioru i tak spowodowało utrudnienia w działalności, ponieważ studenci przyzwyczaili się już do systemu, które stosowano w wielu dużych bibliotekach (m.in. w Bibliotece Uniwersyteckiej i w Bibliotece im. Ossolińskich) i przy wypełnianiu rewersów zapominali o wpisywaniu działu, co uniemożliwiało odnajdywanie poszczególnych książek. Z czasem i księgozbiór o tematyce karnistycznej włączono do ogólnych zbiorów. Od 1964 r. biblioteka zyskała bardzo dobrego opiekuna w osobie nowego dziekana Jana Kosika, który przez 8 lat kontynuował dzieło jej Założyciela. We wszystkich Jego działaniach widoczna była wielka troska o rozwój wydziałowej ksiąźnicy. Pomagał mu w tym wielokrotnie sam Kazimierz Orzechowski, który przeprowadzał selekcję zbiorów jako przewodniczący zespołu lub brał udział w pracach Wydziałowej Komisji Bibliotecznej¹⁰²⁸.

Z powyższych akapitów widać wyraźnie, że powstanie Biblioteki Wydziału Prawa wcale nie było proste. Tylko dzięki aktywności, zaangażowaniu, a czasem i determinacji Kazimierza Orzechowskiego Biblioteka mogła działać w kształcie nadanym jej w trakcie tworzenia. Jego dalekosiężne spojrzenie na sprawy biblioteczne spowodowały, że obecnie prawnicza ksiąźnica nie ma takich problemów, jak inne biblioteki specjalistyczne w Uniwersytecie Wrocławskim, w których zastosowano model działowy.

Przez blisko 50 lat Profesor Kazimierz Orzechowski żywo interesował się Biblioteką Wydziału, jej pracami. Bibliotekarze zawsze mogli liczyć na Jego pomoc, na dobre słowo; wielokrotnie brał udział w spotkaniach związanych z życiem bibliotecznym. Do ostatnich swoich dni korzystał ze zbiorów bibliotecznych, których sporą część osobiście wybierał, jeżdżąc po krajowych antykwariatach i bibliotekach¹⁰²⁹. Bibliotece podarował również swój bogaty i cenny księgozbiór.

¹⁰²⁸ *Biblioteka Wydziału Prawa...*

¹⁰²⁹ Zob. *Z Profesorem Kazimierzem Orzechowskim rozmawia Henryk Olszewski*, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, 2003, t. LV, z. 2, s. 309–310. Wielokrotnie w rozmowach prywatnych Profesor Orzechowski wspominał czas, kiedy jeździł po całej Polsce i przywoził do Wrocławia cenne zbiory.